

**ИНФОРМАЦИЯ ЗА УЧАСТИЕ В ОБУЧИТЕЛЕН КУРС
„НАЦИОНАЛНИТЕ СМЕТКИ В ПРАКТИКАТА” -
ХАГА, НИДЕРЛАНДИЯ**

Юлия Панайотова*

От 16 до 27 ноември 2014 г. в Хага, Нидерландия, се проведе обучителен курс на тема „Националните сметки в практиката”. Организатори бяха Статистическата служба на Нидерландия и Евростат. В курса участваха представители на статистическите служби на Албания, Австрия, България, Дания, Естония, Ирландия, Косово, Латвия, Люксембург, Малта, Обединеното кралство, Полша, Румъния, Унгария, Финландия, Хърватия, Чешката република, Швейцария, представители на Националната банка на Белгия и Европейската централна банка, работещи в областта на националните сметки. Лектори на курса бяха: г-н Жерард Единг - директор на дирекция „Национални сметки” на Нидерландия, г-н Лео Хиестра, г-н Пит Вербиест, г-н Марсел Поме, г-н Ален Гале, г-н Дирк ван дер Берген, г-н Брам Едънс, г-н Нико ван Стокром, г-н Роналд Нелис, г-н Ален Себо, г-жа Мария Питзчек, г-жа Магда Нютнер, г-н Джоузеф Бонело, г-н Ян Ремейкър, г-н Ариж инт Велт и г-н Марк де Хаан от Статистическата служба на Нидерландия.

Целта на срещата беше придобиване на теоретически и практически познания в областта на тримесечните и годишните национални сметки. По време на курса бяха разгледани следните теми:

- **Общ преглед на Европейската система от сметки (ЕСС 2010).** Изтъкната беше ролята на ЕСС 2010 като международна (за европейските държави), съгласувана, последователна и обобщена съвкупност от икономически сметки, баланси и таблици за систематично и детайлно описание на икономиката.

---

* Главен експерт в отдел „Нефинансови национални сметки”, дирекция „Макроикономическа статистика”, НСИ; e-mail: YPanayotova@nsi.bg.

- **Статистически единици.** Резидентността на единиците се определя при спазването на основния принцип - центърът на икономическите интереси („преобладаващи” в смисъла на последните изменения в ЕСС 2010 (predominant economic interest). Дефинирането на единиците и групировките от единици, използвани в „Национални сметки”, се осъществява в пряка зависимост от икономическия анализ, за който са предназначени. В изложението на лекциите беше акцентирано върху определяне на границите на националната икономика и уточняване на понятията „икономическа територия” и „център на икономически интерес”, „резидентни” и „нерезидентни” единици. При анализа на процеса на производство от първостепенна важност е да бъдат избрани единици, които да извеждат връзките от технико-икономически характер, за да се анализират потоците, които влияят на дохода, операциите с капитал, финансовите операции и балансните таблици, както и единици, които да дават възможност за изследване на връзките между икономическите агенти.

Обсъдено беше определението на „институционална единица”, характеризираща се с постоянство на поведението и независимост при вземане на решения при изпълнение на основните си функции. Дадена резидентна единица се разглежда като образуваща институционална единица, ако тя има независимост по отношение на основната си функция, поддържа пълен набор от сметки или би било възможно както от икономическа, така и от юридическа гледна точка да съставя пълен набор от сметки, ако такива са били изискани. Институционалните единици се групират в институционални сектори и подсектори. Разграничаваме пет вида институционални сектори - Нефинансов сектор, Финансов сектор, Държавно управление (Централно и местно държавно управление и Социалноосигурителни фондове), Домакинства и Нетърговски организации, обслужващи домакинствата (НТООД).

- **Потоци, наличности и правила за отразяване в Системата на националните сметки**

- **Операции със стоки и услуги.** В ЕСС се разграничават следните основни категории операции с продукти: Продукция, Междинно потребление, Разходи за крайно потребление, Фактическо крайно потребление, Бруто образуване на основен капитал, Износ на стоки и услуги, Внос на стоки и услуги. Операциите се отчитат в съответните сметки. Когато към ресурса, оценен по базисни цени, добавим данъците минус субсидиите върху продуктите, получаваме оценката му по

цени на производител. Използването се оценява по цени на купувач, като цените на купувач са равни на цените на производител плюс търговската и транспортната надбавка.

- **Таблиците „Ресурс - Използване“** показват цялата икономика по отрасли и по продукти, а така също и връзките между компонентите на брутната добавена стойност, вложените ресурси и продукцията на отрасъла и предлагането и търсенето на продукти. Таблиците „Ресурс - Използване“ свързват различните институционални сектори на икономиката, като са предоставени данни за вноса и износа на стоки и услуги, разходите на държавното управление, разходите на домакинствата и на нетърговските организации и за капиталотообразуването.

Изготвянето на таблиците „Ресурс - Използване“ позволява анализ на съпоставимостта и последователността на елементите от национални сметки в единна детайлна рамка и чрез обединяване на компонентите на трите метода за измерване на брутния вътрешен продукт (т.е. производство, доходи и разходи) - сметки „Стоки и услуги“, „Производствена сметка“ и „Формиране на дохода“, прави възможно извършването на единна оценка на БВП.

Упражненията, свързани с тази тема, имаха за цел изясняване и разрешаване на някои проблеми, възникващи в процеса на съставянето на таблиците; методи и начини за тяхното балансиране.

- **Сметки за доходите** - от сметка „Формиране на дохода“ до сметка „Използване на дохода“.

Формиране на дохода - отразява доходите като елемент на добавената стойност на етапа на нейното създаване. Разисквани бяха възнагражденията в натура и първичното разпределение на дохода, отразяващо движението на доходи от секторите, в които са създадени, към секторите, които ги получават, като резултат от участието им в производствения процес.

Вторично разпределение на дохода - отразява преразпределението на доходите чрез системите на социалното осигуряване и застраховането.

Преразпределение на дохода в натура - отразява преразпределението на социалните трансфери в натура - не се включват възнагражденията в натура.

Използване на разполагаемия доход - отразява разходите на домакинствата, на държавното управление и на нетърговските организации, обслужващи домакинствата, за крайно потребление (индивидуално и колективно) и се балансира със спестяването. В сметка „Използване на дохода“ е въведена

коригиращата позиция „корекция за изменение на нето активите на домакинствата в пенсионните фондове”, обусловена, от една страна, от третирането на вноските и изплащането на пенсии от пенсионните фондове в сметка „Вторично разпределение на дохода” като социални трансфери, а от друга - поради третирането на домакинствата като собственици на резервите на пенсионните фондове във финансовата сметка.

- **Трансакции с продукти**

Разгледани бяха основните методологически принципи и дефиниции, залегнали в ЕСС 2010, за основните категории на тези трансакции: граници на производство, класификации на продукцията/продуктите, измерване и оценка на продукцията, междинно потребление, време за отчитане и остойностяване, крайно потребление и категории на крайното потребление, остойностяване на вноса и износа на стоки и услуги.

- **Производство - разгледани бяха следните три типа:**

- Пазарна (критерий - 50%) - оценяването ѝ се осъществява по базисни цени.

Основен критерий за разграничаване е т.нар. 50% критерий, съгласно който пазарна е продукцията на тези институционални единици, която се продава по икономически значими цени и приходите от продажби превишават 50% от производствените разходи. Приходите от продажбите не включват плащанията за покриване на общия дефицит, но включват субсидиите, свързани с продукцията. Разходите, направени за собствено капиталобразуване, се изключват.

- Продукция за собствено крайно потребление - оценява се по базисни цени на сходни стоки, продавани на пазара.

- Друга непазарна продукция - оценява се по себестойност, т.е. по елементи на разходите като сума от вложеното производствено потребление на стоки и услуги, възнаграждения за труд, потребление на основен капитал.

- **Междинно потребление** - включва суровини, материали и други малощенни и малотрайни предмети, както и услуги, закупени от производителите и вложени в процеса на производството. Оценява се по покупни цени, т.е. по пазарни цени към момента и мястото на доставката до купувача.

- **Крайно потребление** - крайни потребителски разходи (разходи, направени от резидентните единици за непосредствено задоволяване на индивидуалните и колективните потребности), фактическо крайно потребление (стоки и услуги, придобити от резидентните единици). Вносът и износът се

оценяват по цени FOB. В таблиците „Ресурс - Използване” вносът по продукти е по цени CIF и това е причината да се въведе корекция CIF/FOB (в колоната на общия внос).

Крайните потребителски разходи включват: крайни потребителски разходи на домакинствата, крайни потребителски разходи на правителството, крайни потребителски разходи на нетърговските организации, обслужващи домакинствата.

- **Тримесечни национални сметки.** Беше подчертано, че тримесечните национални сметки представят състоянието и тенденциите в развитието на икономиката в краткосрочен план и са основен индикатор за определяне на икономическата политика на макроравнище в рамките на годината. Тяхната цел е да покажат изменението на основните показатели за кратък период, основавайки се на по-ограничената по обем информация, налична по тримесечия.

Годишните секторни сметки на Нидерландия се разработват на три етапа - експресни оценки, предварителни оценки и окончателни данни. От експресните оценки до предварителните оценки не настъпват съществени промени, тъй като времето между тях е кратко. Смята се, че използваните източници за съставянето на тези два типа данни не са достатъчно достоверни и затова съществува разлика в сравнение с окончателните секторни сметки, където всички източници са проверени обстойно. На всеки пет години се прави обща ревизия на данните.

Основните източници на информация, използвани за съставяне на сметките за отделните институционални сектори, са:

- **Финансов сектор** - данните се получават от Националната централна банка, монетарните финансови институции, взаимоспомагателните фондове, застрахователните предприятия и пенсионните фондове. Информацията за застрахователните предприятия и пенсионните фондове е само годишна и недостатъчно детайлизирана, поради което често произтичат проблеми, свързани с нейното балансиране.

Държавно управление - основният източник на данни е държавният бюджет и съответно приходите и разходите на министерствата, социалноосигурителните фондове и данъчните институции. Съществуват някои специфични проблеми, свързани с годишните отчети и функционалната класификация COFOG.

- **Нефинансов сектор** - данните се получават от годишните отчети и баланси. Големите предприятия попълват и допълнителен въпросник за печалбата и

загубата. Съществува специализирано звено, което следи отчитането на големите корпорации.

Сектор „Домакинства” - основен източник на информация са данъчните декларации за доходите, изследването на домакинските бюджети и изследването на заетостта на домакинствата.

Основните проблеми са свързани със скритата икономика, границите на статистическите изследвания и крайното използване на домакинствата. Източниците на информация за НТООД и сектор „Останал свят” имат аналогични проблеми както при останалите институционални сектори, т.е. изчерпателното и достоверно отчитане на данните, като при НТООД се наблюдава липса на информация. Основни източници на данни за НТООД са наблюденията на благотворителни институции, спортни клубове; като второстепенни източници се използват и медиите.

За сектор „Останал свят” се използва платежният баланс, разработван от Централната банка, която събира и поддържа информация за всички плащания и за тяхното отчитане.

Всяка лекция беше последвана от практически упражнения и дискусии. Упражненията имаха за цел да покажат практическото разработване на цялостната система на националните сметки.